

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Även ingivet via e-post
justitiedepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Gävle den 29 oktober 2021

REMISSYTTRANDE

Betänkande SOU 2021:64 "Ersättning till brottsoffer"

Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade (RAV) får härigenom lämna remissyttrande över SOU 2021:64 "Ersättning till brottsoffer".

Inledningsvis vill RAV framhålla att organisationen anser att det är positivt att en utredning om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer genomförts. Det har under en lång tid funnits ett stort behov av en sådan utredning och RAV möter i princip dagligen frågor som rör detta ämne i kontakt med sina medlemmar. Det är nu viktigt att det också sker lagändringar som stärker brottsoffrens rättigheter.

RAV delar utredningens uppfattning att kränkingsersättningen är en ersättning som ska värdera det ovärderliga. Detta blir särskilt tydligt för våra medlemmar som alla har mist en nära anhörig genom ett våldsbrott. Anhöriga till våldsdödade har idag inte rätt till någon ersättning som motsvarar kränkingsersättningen. Däremot utgår en ersättning för personskada (främst psykiska besvär), s.k. anhörigersättning. Denna ersättning uppgår enligt schablon som fastställts i praxis vid uppsåtligt dödande till 60 000 kr.

RAV har länge på olika sätt framfört att detta belopp är alldeles för lågt och ser därför positivt på att utredningen nu föreslår att det vid sidan av anhörigersättningen införs ytterligare en möjlighet att få skadestånd (särskild anhörigersättning). Denna ersättning är enligt utredningen inte avsedd att kompensera för "vanlig" sorg och saknad utan att bekräfta och ge upprättelser för de chockartade känslor som typiskt sett uppstår när någon plötsligt förlorar en nära anhörig genom ett våldsbrott.

Det är bra att anhörigersättningen bestäms schablonmässigt eftersom det näst intill är omöjligt för en anhörig i kris att lyckas bevisa en skada. Utredningen föreslår att beloppet för anhörigersättning ska ligga kvar på 60 000 kr och att den särskilda anhörigersättningen för närvarande ska bestämmas till 50 000 kr. Detta ger ett totalt skadestånd uppgående till 110 000 kr till den nära anhörig som förlorat någon genom t.ex. mord, dråp eller grov misshandel och vållande till annans död. RAV är av den bestämda uppfattningen att detta belopp är för lågt för att ge en rimlig upprättelse för de chockartade känslorna och kräkning som uppstår när en nära anhörig avlider till följd av ett våldsbrott. Beloppet kan jämföras med de förslag som utredningen lämnar rörande t.ex. försök till mord som normalt bör bestämmas till 200 000 kr om angreppet inte lett till några allvarliga skador eller våldtäkt där ersättning normalt bör utgå med 200 000 kr (till vilket belopp det också tillkommer

ett schablonbelopp för sveda och värk som idag uppgår till 15 000 kr). Utredningen föreslår att 300 000 kr ska utgå i kränkingsersättning för grov våldtäkt. RAV är av uppfattningen att den totala ersättningen (anhörigersättning och särskild anhörigersättning) till en efterlevande bör uppgå till i vart fall 250 000 kr för att man ska komma nära en upprättelse för de chockartade känslorna och den kränkning som uppkommer när en person bragds om livet genom ett våldsbrott.

En sak som vi ofta stöter på frågor kring och också i många fall besvikna och förkrossade medlemmar är vem som ska anses vara målsägande och ha rätt till ett skadestånd.

I samband med de nu föreslagna lagändringarna måste det också ske en förändring i lagstiftningen vad avser målsägandebegreppet. Enligt 20 kap 13 § rättegångsbalken ska efterlevande make, bröstarvinge, föräldrar och syskon anses vara målsägande. För det första måste den som lever med en person som avlider genom ett våldsbrott alltid anses vara målsägande; oavsett om personen är gift med, sambo eller särbo med den avlidne. Det är i dagens samhälle givetvis inte rimligt att begränsa denna krets till någon som lever i ett äktenskap med den som förlorat livet. När det gäller en person som är särbo med den avlidne får givetvis uppställas vissa krav för att visa att det finns en sårbar relation mellan parterna, men avgörande vikt ska vid denna bedömning läggas vid uppgifter som den efterlevande lämnar.

Även frågan om vem som ska anses stå den avlidne särskilt nära och som kan få rätt till ersättning (den ersättningsberättigade kretsen) är oklar och det innebär att många av våra medlemmar känner sig kränkta och osedda av lagstiftaren och domstolarna. Dagens regler tar främst sikte på make/maka, registrerad partner, sambo (notera skillnaden från vem som ska anses vara målsägande), barn och föräldrar. Här avses främst medlemmar i samma etablerade hushållsgemenskap som den avlidne. Syskon med hushållsgemenskap med den avlidne nämns inte särskilt i förarbetena, men bör kunna betraktas som särskilt närstående. I förarbetena utesluts inte att även andra personer någon gång kan komma i fråga för ersättning och då nämns syskon som inte bor med den avlidne särskilt.

Erfarenheten från vårt arbete med efterlevande till våldsdödade är att rättspraxisen i den här frågan skiljer sig kraftigt åt, vilket är mycket olyckligt. Som ett exempel kan nämnas att ett underårigt helsyskon till en avliden som bodde i samma hushåll inte fick skadestånd medan ett vuxet halvsyskon som bodde på en helt annan ort fick det. RAV anser att lagstiftningen måste bli tydligare och att ett syskon oavsett om hen lever i samma hushåll eller inte som utgångspunkt måste anses vara särskilt nära. Något annat är helt orimligt och det är inte rimligt att syskonen ska behöva föra omfattande bevisning för att bli berättigade till skadestånd. RAV menar också att en person som är särbo med den avlidne och som ska anses vara målsägande även måste vara berättigad till skadestånd.

RAV anser vidare att institutet brottsskadeersättning inte fungerar i praktiken för efterlevande till en våldsdödad person. I princip alla våra medlemmar har samma erfarenheter från sina försök att få ut sådan ersättning. Orsaken till detta är flera. Det är till exempel en jobbig process, inte minst känslomässigt, att försöka få ut skadeståndet från den som dömts för våldsbrottet. Dialogen med försäkringsbolagen som följer efter denna process uppfattas också som mycket svår för de anhöriga. De flesta uppfattar att dom inte får ut den ersättning som de tilldömts i domen, vilket givetvis är högst olyckligt och ett stort misslyckande från vårt svenska rättssamhälle.

RAV har mot bakgrund av detta länge drivit frågan att skadeståndsersättningen ska betalas från staten direkt som sedan får kräva den från den dömda gärningsmannen. Det här är det enda sättet att ge de efterlevande en rimlig och värdig möjlighet att få ut sitt skadestånd. Detta istället för att känna sig kränkta och förbisedda från rättssamhällets sida. Det är givetvis en stor frustration att i domstol tillerkännas ett skadestånd och sedan inte få skadeståndet utbetalt.

En annan sak som särskilt ska nämnas här är att jämkningsregeln i 12 § brottskadelagen på samma sätt uppfattas som anmärkningsvärd från de efterlevandes sida. Typfall för jämkning är att skadan har inträffat vid en uppgörelse i kriminella kretsar eller i samband med narkotikabrottslighet. Detta innebär att en anhörig till en avliden får sin ersättning jämkad på denna grund. Erfarenheten av våra medlemmar är att denna möjlighet till jämkning regelmässigt används och att beloppet i princip alltid jämkas till noll kronor. RAV är av den bestämda uppfattningen att det är helt orimligt att en anhörig, som är i en otroligt utsatt situation och i en chock som inte går att beskriva, ska få brottskadeersättningen nedskrivna till noll på grund av att den avlidne befunnit sig i kriminella kretsar.

RAV menar att det är bra att det föreslås bättre utmätningsmöjligheter till förmån för brottsoffer och därmed också för efterlevande till våldsdödade, men de lagförändringarna som föreslås är inte tillräckliga. Lagstiftaren bör se över möjligheten att låta beslut om kvarstad som fattats innan domen i tingsrätten stå kvar till domen vunnit laga kraft, trots en friande dom i t.ex. tingsrätten. Orsaken till detta är att våra medlemmar många gånger sett att den tilltalade undanskaffat egendom mellan förhandlingen i tingsrätten och hovrätten. RAV menar att brottsoffrens intressen i det här avseendet måste få väga tyngre än den tilltalades intresse att få tillgång till sin egendom.

Gävle 2021-10-29

Styrelsen för RAV

/Ewa-Britt Gabrielsen

Språkrör